

"İ'lem eyyühe'l-aziz! Aklın pek garip bir hali vardır. Öyle bir yed-i tûlâ sahibidir ki, bazen kâinatı ihata etmekle kucağına alıyor..." Devamıyla izah eder misiniz?

İnsan cismen küçük olmasına karşın, fitrat ve mahiyetine konulmuş duygu, cihaz ve latife sayesinde bütün kainatı kuşatacak ve ihata edecek bir genişliğe ve mahiyete sahiptir. İnsan bu duygu ve latifeler ile bütün kainatı bir karpuz gibi eline alır ve inceler.

İnsan, kainatta ne kadar alemler varsa hepsine açılan pencereler hükmünde cihazlara sahiptir. Mesela, göz görüntü alemine açılan bir pencere, kulak sesler alemine açılan bir kapı, hayal misal aleminin bir anahtarı, ruh alem-i ervahın menfezidir vs.

İşte bu duygu ve cihazlar sayesinde insan akli kainatı eline alıp inceler, hatta Üstad'ın ifadesi ile daire-i imkan olan kainattan çıkar en yüksek dairelere akli sıra şekil vermeye kalkar. İnsan bu yönü ile öyle bir **yed-i tulua** yani **uzun bir emel ve arzuya** sahiptir ki, bütün kainatı kucağına alır, hepsini yutsa tatmin olmaz.

Aynı insan bu geniş ve ihatalı mahiyetini bazen basit bir meşguliyette adi bir iştigalde boğdurur, âdeta bir nokta ve zerre de kaybolur gider. Köy yerlerinde bir tavuk veya bir arsa için adam öldürüp kan davasını sürdürenler buna misal olabilir. Ya da insanların çok önemsiz ve gereksiz işlerle meşgul olacağı diye bu geniş ve ihatalı duygu ve cihazlarını heba etmesidir.

Kainatı kuşatarak kucağına alma kabiliyeti olan insan futbol, eğlence, kumar ya da Amerika'nın kaç tavuğu var gibi lüzumsuz ve malayani işlerde kendini ve geniş mahiyetini boğdurur ve öldürür.

"Zerre içinde boğulmak" tabiri, böyle önemsiz ve değersiz işlerle meşgul olacağı derken iman, ibadet ve tefekkür gibi ulvi şeyleri unutup terk etmesi manasındır.

İnsan hangi şeye odaklanırsa ona şiddetli yapıştığı için, bazen öyle adi ve komik şeylerde boğulur ki, insanın bir yönünün de zalim ve cahil olduğu anlaşılır. Kur'an'da insana hem **ahsen-i takvim** hem de **zalim ve cahil** denilmesi, bu noktadan dolaydır. Bazı insanlar kainatı kucaklayacak kadar inbisat ederken, bazı insanlar da kainatın ehemmiyetsiz bir noktasında boğulur çıkamaz, o önemsiz ve değersiz mesele içinde debelenip durur.

Özet olarak insanın bir damla suda boğulması, bir zerre de yok olması insanın dünyanın önemsiz ve basit işlerinin meşguliyetinden dolayı Allah'ı unutmaması ve

Allah'tan gafil olması anlamındadır.

Kainatı ihata edecek bir şekilde kucağına alması ise kabiliyet ve fitratça nedenli geniş ve ulvi bir mahiyete sahip olmasına işaret ediyor.

İnsan cismen küçük olmasına karşın fitrat ve mahiyetine konulmuş duygu, cihaz ve latife sayesinde, bütün kainatı kuşatacak ve ihata edecek bir genişliğe ve mahiyete sahiptir. İnsan bu duygu ve latifeler ile bütün kainatı bir karpuz gibi eline alır ve inceler.

"İ'lem Eyyühe'l-Azîz! Aklın pek garib bir hali vardır. Öyle bir yed-i tûlâ sahibidir ki, bazen kâinatı ihata etmekle kucağına alıyor. Bazen daire-i imkândan çıkar, en yüksek dairelere müdâhaleye çalışır. Bazen da bir katre suda boğulur, bir zerre içinde yok olur, bir kılda kaybolur. Maahaza hangi şeyde fenâ ve kaybolursa, bütün varlığı o şeye münhasır olduğunu bilir. Ve hangi bir noktaya girse, bütün âlemi beraberce götürmek isteğindedir."(1)

Yed-i tûlâ tabiri bize Sözlere'deki şu ifadeyi hatırlatır:

"Göz, kulak gibi bütün duyguların, eller gibidir ki, rûy-i zemin kadar geniş bir sofraya-i nimeti o ellerin önüne koymuştur."(2)

İnsan bir yiyeceği eline alıp ağzına götürdüğü gibi, göz de neye baksa ona elini uzatmış gibi olur. O şey de gözde tecelli etmekle gözün içine girmiş gibi olur. Bu derste de akıl için benzer bir mana nazara verilmiş oluyor. Yâni, akıl neyi düşünse ona el atmış olur, düşündüğü şey ağza konulan bir lokma gibi aklın düşünce sahasına sunulmuş olur. Akıl, o şeydeki hikmetleri, gayeleri, özellikleri araştırmakla sanki ondaki bu manaları hazmetmeye çalışır. Sonunda anlama olayı gerçekleştiğinde o şey bilgi olarak hafızaya yerleşir.

Akıl, kâinatın tümü üzerinde bir araştırma yaptığında, sanki kâinatı kucağına alıp incelemeye başlamış gibi bir hale girer. Böylece o koca kâinat aklın incelediği bir küçük varlık gibi olur. Göz güneşe baktığında onu içine aldığı gibi, akıl da bütün bir âlemi düşündüğünde "kâinatı ihata etmekle kucağına" almış demektir. Burada insan aklının büyüklüğü ve önemi harika bir teşbihle dikkatlere sunulmuş oluyor.

"Bazen daire-i imkândan çıkar, en yüksek dairelere müdâhaleye çalışır."

Bir başka derste bu mana şöyle dile getirilir:

“...Bazen de o kadar haddini tecavüz eder, yükseğe çıkar ki, Vâcibü'l-Vücudu görmeye çalışır...”(3)

Halbuki Üstad Hazretlerinin bir başka risalede buyurduğu gibi, **“Hakikat-i mutlaka, mukayyet enzâr ile ihâta edilmez.”**(4) Allah'ın bütün sıfatları sonsuzdur, insanın akli ve ilmi ise sınırlıdır. Bu sınırlı akılla ilâhî sıfatların mahiyetini bilmeye kalkışmak haddi tecavüz olur.

İnsan akli, mümkinat âlemi üzerinde düşünebilir, zira akıl da mümkün grubuna girer, düşündüğü şeyler de. **“Daire-i imkândan çık”**ıp vücûb dairesine kafa yarmak, aklın haddini tecavüz etmesi demektir. Buna gücü yetmeyeceği için de akıl incinir, zedelenir, zarar görür. Gücün üzerinde yük taşımaya kalkışmak insanın belini incittiği, aşırı ışık gözü yorduğu, yüksek frekanslı sesler kulağa zarar verdiği gibi, Allah'ın zâtının ve sıfatlarının mahiyetlerine kafa yormak da akli sarsıntıya uğratar ve insanı batıl düşüncelere ve sapık inançlara düşürebilir.

Alimlerimiz Allah'ın zâtı hakkında düşünmenin şirk olduğunu beyan etmişlerdir. Yâni, O'nun mukaddes zâtı hakkında ne düşünülse o düşünülen şey aklın mahsulüdür ve akıl mahluk olduğu gibi o düşünceler de mahluktur. Mahluk ise ilah olamaz ve böyle bir düşünce insanı şirke götürebilir.

Akıl bazen böyle yükseklerle çıkmaya kalkıştığı halde, bazen de **“bir katre suda boğulur, bir zerre içinde yok olur, bir kılda kaybolur.”**

İnsan akli sürekli olarak hangi dünyevi makamı veya serveti düşünüyorsa onda boğulmuş, onda yok olmuş ve onda kaybolmuş demektir. Bunlar iman, marifet ve muhabbet gibi ulvi gayeler yanında bir katre, bir zerre ve bir kıl kadar küçük ve önemsizdir.

Bu konuda Nurlardan bir başka hakikat dersi:

“... Bazı insanlar zerrede boğulurlar. Bazısında da dünya boğulur.”(5)

İnsanlar arasındaki korkunç denecek kadar büyük derece farklılığı, bu cümlede çok veciz olarak ifade ediliyor.

Sadi-i Şirazî'nin **“Dünya öyle bir meta değil ki bir nizaya değsin.”** cümlesi, dünyanın onda boğulduğunu gösterir. O, bütün bir dünyayı nizaya değmeyecek kadar küçük görmekle, aslında dünya küçülmüş olmuyor, ama kendisinin büyüklüğü

ortaya çıkıyor. Öte yandan, küçük bir arsa davasında adam öldüren kişi, **“bir katre suda”** boğulmuş demektir. O kişi, bir damla suda boğulduğuna göre, o damla ona göre derya kadar büyümüş, o ise o nispette küçülmüştür. Birisinin kaplıcada boğulduğu söylense onun küçük bir çocuk olacağı aklımıza gelir. Bir canlının, bir bardak suda boğulduğu haber verildiğinde ise aklımıza ya sinek veya gelir. Çünkü küçük sularda boğulmak küçüklerin şanıdır.

“Maahaza hangi şeyde fenâ ve kaybolursa, bütün varlığı o şeye münhasır olduğunu bilir.”

Suya dalan ve su içinde gözlerini açan kişi sudan başka bir şey göremeyeceği gibi, bir damla kadar küçük bir meseleyi aklına gaye edinen kişinin nazarında da bütün varlık âlemi âdeta kaybolur.

“Ve hangi bir noktaya girse, bütün âlemi beraberce götürmek isteğindedir.”

Dipnotlar:

- (1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Habbe.](#)
- (2) bk. [Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, Beşinci Dal.](#)
- (3) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Hubab.](#)
- (4) bk. [Sözler, Yirmi Beşinci Söz, Üçüncü Şule.](#)
- (5) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Onuncu Risale.](#)